

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Şehrin Mafizası

Yeni Gün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

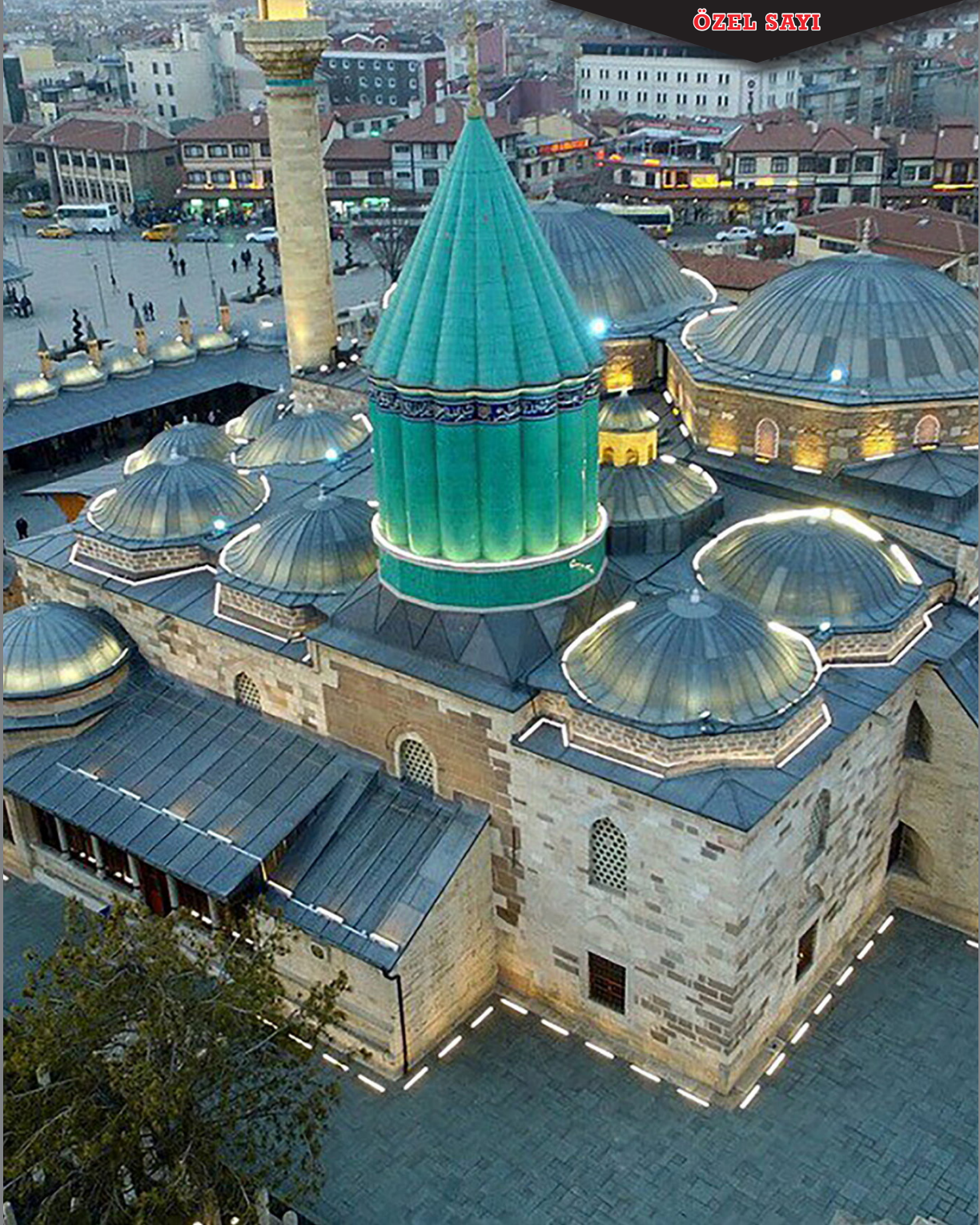
CİLT: 6 • SAYI: 2

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

15 ARALIK 2023 CUMA

VUSLAT'IN 750. YILI

ÖZEL SAYI

BİR SEYYAHIN GÖZÜNDEN HZ. MEVLÂNA VE ŞEMS DOSTLUĞU

**ANUŞ
GÖKCE**

Sevgili okurlar, dergimizin bu sayısında sizlere bir seyyahın gözünden Şems ve Mevlâna dostluğunu anlatmaya çalışacağız. Seyyahımız Mehmet Ziya.

1866-67 yıllarında İstanbul'da doğan Mehmet Ziya memuriyeti dolayısıyla Konya'ya iki defa ziyaret etmiştir. 1891'de Konya'da öğretmenlik yaptı. 1912 yılında Bursa'dan hareket eden Mehmet Ziya, yol üstündeki bütün şehirlerde mola vermiş ve her şehrin gezilebilecek yerlerini gezmiş ve önemli notlar tutmuştur. Bursa'dan Konya'ya Seyahat ve Konya Seyahat Hatıratım adlı iki eser kaleme almıştır. Erserler 1328/1912'de yılında basılmıştır. Prof. Dr. Bayram Ürekli ile Prof. Dr. Ahmet Çaycı her iki eseri birleştirerek yeni harflerle 2010 yılında yayınlamışlardır. Dipnotlarda hazırlayanın notu (h.n) olarak bazı okunuş yanlışlarını, kitabeleri, tarihi belgelerin kayıtlarını, Arapça ve Farsça ibareler ile manzumelerin anlamlarını yazmışlardır. Eser, Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınlarından çıkmıştır.

Konya'ya Ziyaret

Mehmet Ziya Konya'ya trenle gelmiştir. İstasyondan inince Alaeddin t-Tepesine kadar gördüğü mahaller, Üç halliler ve Sadreddin Konevî ve Kütüphanesinde bulunan kitaplar hakkında bilgiler vererek ertesi gün Şems-i Tebrizi'yi ziyaret etmiştir.

Şems-i Tebrizi ve Mevlâna Dostluğu

Mehmet Ziya, Şems-i Tebrizi'ye ve Hz. Mevlana'ya büyük bir sevgi beslemektedir. İlk önce Şemsin dergâhını daha sonra da Hz. Mevlâna dergâhını ziyaret etmiş, dergâha hediye edilen eşyaları tespit etmiştir. Daha sonra şehrin gezilecek bütün mekânlarını ziyaret etmiştir. Her gittiği yerde sevgi ve

saygı ile karşılanmıştır.

Mehmet Ziya, Mahkeme mahallesinde İdadî Mektebiyle sınırlı bir yol üzerinde bulunan Şems-i Tebrizi'nin bahçesinde sağlı solu mezarlıklar bulunduğunu ifade etmekte, Şems Dedesi Ahmet Şükrü Efendi ile sohbet ettiğini belirtmektedir. Mehmet Ziya, Türbe hakkında şu bilgileri vermektedir.

"Şems-i Tebrizi türbesi bir semahaneden ve bir de türbeden ibaret olup, şeyhe mahsus hücre bunun dışındadır.

Şems'in sandukası Buhara ve umum Hindistan'daki meşhur kabirler gibi yukarıdan aşağı tamamen şallarla örtülü ve süslü olup, başındaki uzun sikkenin üzerinde yeşil bir sark vardır. Sandukanın başucunda ve semahane ve türbeyi ayıran camekânın iç tarafında camdan mamul kıymetli kandiller vs. asılıdır.

Şems, Allah tarafından ilahi kerametlere mazhar olması yönüyle aynı his ve istiğrak türbede de hissedilir. Tam bir ihlasla içeri giren bir ziyaretçi için Şems'in mazhar olduğu şeyleri hissetmemek mümkün değildir. Cenab-ı Mevlâna türbesindeki coşkun aşk başka, Şems'in dergâhındaki Şems-, Tebrizi'deki istiğrakın halleri büsbütün başkadır."

Mehmet Ziya, Şems-i Tebrizi dergâhında bulunan nadide eserlere de dikkat çeker. Şems-i Tebrizi'nin dergâhında bulunan el yazması Kur'ân-ı Kerim'i incelemiş ve kitabın özelliklerini şöyle belirtmiştir: "Şems dergâhına bağışlanmış bir Kur'ân-ı Kerim nüshası İzzeddin el Hattat-es Saveci hattıy-

İÇİNDEKİLER

• BİR SEYYAHIN GÖZÜNDEN HZ. MEVLÂNA VE ŞEMS DOSTLUĞU

ANUŞ GÖKCE

• KÜLTÜRÜN ENDÜSTRİLEŞMESİ VE MEVLEVİLİK KÜLTÜRÜ

AHMET TARHAN

• TASAVVUF EDEBİYATININ PİRİ ŞEMS-İ TEBRİZİ

DOÇ. DR. ZELİHA TEKİN

• TÜRKLERDE TASAVVUF - **HALE GÜRBÜZ**

• MESNEVİNİN GÖLGESİNDE - **AHMET SEVGİ**

• MEVLEVİ SİTKİ DEDE VE BİR HATIRA

MUSTAFA ÖZCAN

la yazılmış olup göz alıcı bir şekilde tezhip ve ciltlenmiştir. Bu Kitab-ı Mübin ve Mukaddesin sonunda "fi şehri'l- Muazzam Şaban sitte aşara (16), min şehri'l- Mükerrrem Muharrem'il Haram li sene sitte ve işrine ve seb'a mie (726) ibareleri yazılmıştır."

Mahmud-u Kalem-dari'ye ait dört ciltlik bir Kur'an tefsirinden bahseder. Bu kitabın Kânuni Sulatan Süleyman Han'ın Veziri Rüstem Paşa'nın vakfı olan bu tefsirin satırlar arasında kırmızı mürekkeple Farsça'ya tercümesi de bulunmaktadır. Kitabın telif tarihi, Zilhicce.1323'tür. (s.319)

Dergâhın türbedarı Ahmet dede Efendi Mehmet Ziya'ya, vakıf ve hediye edilen bütün eserleri gezdirdikten sonra Karamanlı Hasan bin Ahmed'in istinsah ettiği Mağribi hatla 6 cilt halinde yazılmış Mesnevîyi gösteriyor. Mesnevinin cildine ve hattına hayran kalan yazar kitabın sonundaki ibareyi notları arasına kaydeder. Tercümesi aynen şöyledir: "Mülk sahibi ve kullarına yardım eden Allah'ın inayetiyle doğru yolu gösteren bu kitabın yazılması, fakir, günahkâr, doğrudan eksikliğini kabul eden Karamanlı Hasan bin Ahmed bin Muhammed -Yüce Allah ona lütfuyla yardım etsin- tarafından tamamlandı. Allah onu velilerin kutbu, inananların özü nebilerin ilimlerinin varisi, dinin ve ümmetin Celali lakabını (Mevlana'nın) - Allah bizi takdis etsin ve onun yolundan gitmeyi nasip etsin- sözlerinden istinsahu ve bereketiyle affetsin. Yedi yüz seksen dört senesi ayları içinde. (M. 1382) Mehmet Ziya Şems'in giydiği arakiye ve hırka hakkında şu bilgileri vermektedir:

Şems'in başına giydiği sikke, arakiye cinsinden olup Nakşi külahına benzer. Etrafında Allah lafzı yazılmış olup yan tarafları şemsiyelidir. Arkalarına giydikleri hırka uzun kollu ve yırtmaçlıdır. İpeklisi, ketenlisi, yünlüsü ve kıldan mamul olan hırkaları Mevlâna türbesi dâhilinde bir sandıkta muhafaza edilmiş olup senede bir defa ziyarete açılır. (s.230)

Şems-i Tebrizî Dergâhını ziyaretinden sonra Mehmet Ziya onun hakkında kısaca bilgiler verir. Onun gerçek isminin Muhammed bin Ali Melikdâd ve onun aşk deryasına gark olan Allah'ın evliya kullarından olduğunu belirtir. Şeyh Ebubekir Sellebaf Tebrizî'nin halifesi, sürekli seyahat ettiğini, Bağdat'a giderek Evhaduddin Kirmani ile görüştüğünü, 642'de Konya'ya gelerek,

Küçük Karatay (Kemaliye medresesi) yakınlarında bulunan Pirinççiler hanına yerleştiği, yol kenarında Mevlâna ile görüştüğü, bu yere Marecül Bahreyn adı verildiği, bunun anısına dört köşeli 18 m uzunluğunda bir sed yapıldığını ifade etmektedir. Hanın Ataiye Medresenin yerinde ya da bitişiğinde olduğunu, fakat ayakta kalmadığını belirtmektedir.

Şems-i Tebrizî ile Hz. Mevlâna arasındaki dostluğa da değinen Mehmet Ziya, Hz Mevlana ile Şems'in birbirleriyle ilişkisinin sohbetten ileri gitmediğini, aralarında şeyhlik ve müritlik gibi bir durumun olmadığını, birbirleriyle fikir ve düşünce alışverişinde buldukları kaydeder.

Mehmet Ziya, Şems'in sohbetlerine kapılan Mevlana'nın derslerini tamamen bırakması, şehir halkına vaaz vermemesi; şehirde uygunsuz lafların, iftiraların ve dedikoduların artması üzerine Şemsin Konya'yı terk ettiğini yazar. Şemsi geri getirmek üzere oğlu Sultan Veled'i Şam'a gönderen Mevlâna, bir de mektup yazarak eline tutuşturur.

Namenin meali:

Ezelde olan Allah adına

Her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten ve her şeyi yoktan var eden Allah'a (yemin ederim ki)

Onun nuru aşk mumlarını yaktı.

Ki yüz bin sır ortaya çıksın diye.

Onun bir hükmü ile bütün dünya

Âşık, aşk, hakim ve mahkûmla doldu

Şems-i Tebrizî'nin tılsımları içinde

Onun acayip hazinesi saklıdır.

Sen, sefere çıktığından beri

Mum gibi tatlılıktan mahrum olduk.

Hepimiz bütün gece mum gibi

Onun ateşiyle beraber olup balından mahrum olarak yanıyoruz.

Onun cemalinin ayrılığı içinde

Vücudumuz virane, canımız da mum gibidir.

O dizgini bu tarafa çevir.

Fili besleyen hortumdur

Sen bulunmadan sema haramdır.

Eğlence şeytan gibi taşlanmıştır.

Sensiz hiçbir gazel söylenmedi

O şerefli mektup ulaşıncaya kadar.

Sonra senin mektubunla semanın zevki geldi.

Beş altı gazel nazmedildi.

Gece (Şam) sabahın nuruyla aydınlansın

Sen, Şam'ın, Ermenistan'ın ve Rum'un if-

tiharısın.

Sultan Veled, Şems'i Şam'da bulunca ayaklarına kapanarak;

"Ey vefa ve cömertlik madeni, senin temiz ruhuna

Karşı bizim sabrımız tükendi, gel ey azim" diye yalvararak babasının mektubunu sunmuş ve onu Konya'ya dönmeye ikna etmiştir. (s.323 vd)

Mehmet Ziya, bazı menkıbelerde ve eserlerde Şems'i Mevlana'nın şeyhi olarak gösterildiğinden bahisle, bunun böyle olmadığını, aralarındaki sohbetin telkin ve tarikat üzerine olduğunu belirtiyor. Mevlana'nın babasında sikke ve hırka giydiğini, esas şeyhinin babası olduğuna dikkat çekiyor.

Şems'in Konya'da vefat ettiğine inanmadığını belirten Mehmet Ziya, bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtiyor: "Şems'in Konya'da ruhunu teslim ettiği beyan ediliyorsa da bu cihet bir vesikaya dayanmamaktadır. Buna dair ne menkıbelerde ne Sultan Veled'in eserlerinde bir kayıt yoktur. Fakir, buna dair Sıtkı Dede'den bir açıklık getirmesini istediysen de Sıtkı Dede, Ahmet Eflaki gaybubet etti, sözünden başka bir senet ve delil gösteremedi. Halbuki Mevlana'nın arkadaşını aramak için Şam'a, Halep ve Er-

zincan'a azimet buyurdıkları vakidir. Hz. Mevlana'nın Şam'a vuku bulan seferlerinin nazmen beyan ve işaretleri malumdur.

Bundan yirmi beş otuz sene evvel Bombay'da Şems'in türbedarı olmak üzere elinde mahalli ulema ve eşraf tarafından bir mazbata taşıyan bir zatın Dersaadet'e geldiğini sözüne güvenilen bir kişiden işittim." (s.327)

Sonuç

Hz. Mevlâna ile Şems'in dostluğu ve sohbetleri tamamen ilahi aşk üzerinedir. Mevlâna coşkun bir sel, o da seli yola koyan bir rehberdir. Aralarında şeyhlik müritlik münasebeti yoktur. Hz. Mevlâna arkadaşına son derece değer verdiği için eserlerinde adını zikretmiştir.

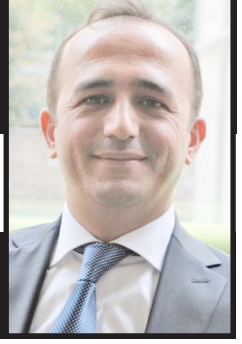
Mehmet Ziya'ya göre Şems Konya'da vefat etmemiştir. Bir daha dönmek üzere şehri terk etmiştir ve izini kaybettirmiştir.

Mehmet Ziya'nın o devirde Şems dergâhına hediye edilen eşyaların tanıtımın yapması oldukça manidardır. İsteyen o devir ile bu günkü Şems dergâhında bulunan eşyaları ve yapılan değişiklikleri kıyaslayabilir.

1930'da vefat eden Mehmet Ziya'ya Yüce Tanrı'dan büyük bir başışlanma ve mükâfat diliyorum. Mekânı cennet olsun.

KÜLTÜRÜN ENDÜSTRİLEŞMESİ VE MEVLEVİLİK KÜLTÜRÜ

**AHMET
TARHAN**

Kültür, insanların içinde buldukları çevre, doğa ve hava koşullarından korunarak uyum sağlamak için bulduğu, ürettiği ve geliştirdiği maddi ve manevi her şey olarak tanımlanır; bu alana ilişkin yazılmış pek çok eserde. Ülkemiz ise kültürel zenginliklere ilişkin pek çok örneği bünyesinde barındırmaktadır. Binlerce yıllık Anadolu Medeniyeti bu zenginliğiyle dünyaya çok kültürlülük ile ilgili geniş bir yelpaze sunar. İç Anadolu kültürü; mutfağı, mimarisi, örf-adet ve gelenekleri, giyim tarzıyla kendine komşu diğer bölgelerden ayrılır. Her bölgenin kendine has farklılıkları vardır.

Kapitalizm, bu farklılıkları ve zenginlikleri tek bir 'şey'e benzetmeye gayret eder. Onun için önemli olan şey farklılıklar değil; benzerliklerdir. Ne kadar benzerlikleri artırılabilirse ekonomik sistem içerisinde onun üretilebilirliği, pazarlanabilirliği ve tüketilebilirliği de o oranda artacaktır. Seçkin kültürün erişilemezliği ile halk kültürünün aşinalığını bir potada eriterek adeta bir hammadde gibi endüstriyel süreçte kültürel unsurları işler, üretir ve onu da tüketilebilir satın alınabilir eşyalara dönüştürür.

Hamburglu liman işçilerinin yemek molalarının kısıtlı olmasından dolayı tercih etmek zorunda kaldıkları hamburgerin, uluslararası markaların bünyesinde yanında sunulan oyuncaklarla nasıl metaya dönüştürüldüğü, alışveriş merkezlerindeki kalabalıklardan görmek mümkündür. Yine tekstil sektöründe moda olarak sunulan farklı kalıp ve modellerdeki kot pantolonların Sanayi Devrimini takip eden yıllarda maden işçilerince sağlam olduğu için tercih edilen bir kumaş türü olduğu ise bir başka ilginç detaydır. Günümüzde özellikle gençlerin sosyal medyada yer imlemesi yapmak ve fotoğraf ile hikâye gibi içerik paylaşmak için uluslararası kahve markalarının önünde oluşturduğu kuyruklar da dönüştürülen kültürel değerlerimizle ilgili bize fikir veren bir başka olgudur.

Birlik ve eşitlik gibi unutulmaya yüz tutan evrensel değerleri adeta yeniden tüm dünyaya hatırlatan Mevlâna ve semâ' ayının kendi öz ritüellerinden koparak uygunsuz mekân

ve organizasyonlarda sunulması, hem bu evrensel değerlerin aktarımındaki kalıcılığını yaralamakta hem de Mevlâna ve semâ' gösterilerinin turizm açısından ve kültürel açıdan yanlış algılanmasına neden olmaktadır. Düğün, kongre ve alışveriş merkezlerinde kendi ritüellerinden koparak, kayıttan çalan ney eşliğinde iki veya üç kişinin ortaya koyduğu belli başlı figürlerden ibaret olması dikkat çekicidir. Bunun yanında işletmelerine ve ürettiği ürünlere Mevlânâ adını veren ticari işletmeler, hediyelik eşya satıcılarının vitrinlerini süsleyen Çin menşeli Semazen figürleri, restoranlarda peçeteler üzerine işlenmiş semazenler, benimsenmiş kişilerarası iletişimimize ve davranışlarımıza yön vermesi yerine duvar veya vitrin süsü olarak değerlendirilen Mevlânâ'nın yedi öğüdü ve daha niceleri...

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin 800. Doğum Yılı Dönümü nedeniyle Unesco'nun 2007 yılını "Dünya Mevlâna Yılı" ilan etmesi, Mevlevi Semâ' Törenini de "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi"ne dahil etmesi bu kültürel mirasın korunması adına bir farkındalık oluşturmuştu. Bu süreçte Konya Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, İl Kültür Müdürlüğü, üniversiteler, enstitüler ve bu konuya duyarlı sivil toplum kuruluşları, toplumun bilinçlendirilmesi adına azımsanmayacak çabalar ortaya koymuşlardı. Hala bu kurumlarımız söz konusu değerlerin hak ettikleri gibi anılmaları ve benimsenmeleri hususunda çaba göstermekte, yılın farklı aylarında organize edilen ve Aralık ayında da yoğunlaşan çeşitli etkinliklerle ve bilimsel konferanslarla bilinç oluşturulması yönünde adımlar atmaktadırlar.

Bu gelişmelere karşın Mevlevilik kültürünü oluşturan temel bileşenlerinin bu işin icracısı konumundaki kişiler tarafından nasıl görüldüğünü tespit etmek amacıyla 2021 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Salih Gürbüz

ile birlikte gerçekleştirdiğimiz bir araştırmanın sonuçlarını paylaşmak istiyorum:

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler, 20 Ekim 2021-15 Kasım 2021 tarihlerinde, 30 ile 60 dakikalık zaman aralıklarında yüz yüze gerçekleşmiştir. Derinlemesine mülakat yönteminin kullanıldığı çalışmada; Konya’da ikamet eden sema sanatının icracısı konumunda olan ve semazenleri temsilen yedi semazen, Konya kentinde Geleneksel Türk Sanatları ve Dini Müsiki alanında akademik çalışmalarına devam eden sekiz akademisyen, sema ayinlerinin en önemli unsuru konumunda olan bir postnişin, Mevlevîliğin kurumsal yapısında çalışan ve idareci konumunda yer alan bir yönetici ve de ailesinin son kuşak temsilcilerinden bir aile üyesiyle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçların bir kısmı şöyledir:

Mevlevîlikteki en temel ritüel Semâ’dır. Mevlevîlikte temel ritüellerinin ne olduğuna ilişkin soruya katılımcılar; semâ ayini, ney dinletisi, ilim meclisleri, toplu halde yemek, çile odaları, müridin makamını ve seviyesini gösterir kıyafet ve takılar, belirli sanat ve zanaat erbabı müritlerin ürettiği sanatsal ve mimari eserler ve gezgin sanatçılar olarak cevap vermişlerdir. Tüm katılımcıların ortak paydası Mevlevîliğin temel ritüelinin Semâ olduğu yönündedir.

Mevlevîlik hem seçkin hem de herkese hitap eden bir kültürdür. Görüşüne başvuru katılımcılara Mevlevîliğin seçkin bir kültür mü yoksa halk kültürü mü olduğu yönünde de bir soru yöneltilmiştir. Buna göre, Mevlevîlik seçkin bir kitlenin kültürüne işaret etmektedir. Çünkü Hz. Mevlânâ’nın hem de Mevlevîhanelerin dil, edebiyat, sanat, musiki gibi önemli eğitim alanlarında faaliyet gösteren nitelikleri söz konusudur. Pek çok edebiyatçı, bestekârlar, müzisyenler, şairler Mevlevîhanelerde yetişmiştir. Her ne kadar Mevlevîlik şehirli kültürü olsa da her kültür ve seviyeden insanların Mevlevîliğe karşı sempaticileri muhabbetleri yadırganamaz. Mevlevîlik, doğduğu zaman diliminden itibaren güzel sanatlara olan yaklaşımından dolayı saraya ve entelektüel kesime daha çok hitap etmekte diğer yandan Anadolu’nun değişik yerlerinde açılan Mevlevîhaneler göz önüne alındığında, özellikle ticaretle uğraşan halk kesiminin alaka gösterdiği görülmektedir.

Mevlevîlik ile Semâ et ve turnak gibidir. Görüşüne başvuru katılımcılara Semâ’nın Mevlevîlik kültüründeki yeri de sorulmuştur. Katılımcılara göre, Mevlevîliğin en temel un-

suru Semâdır. Mevlevîlik, Semâ ile et ve turnak gibidir. Mevlevîlikte Semâ, Allah’a ulaşma yolunun derecelerini sembolize eden, içinde dini öğe ve temalar barındıran ve ayrıntılı kural ve niteliklere sahip tasavvufi bir törendir. Semâ ayini Allah aşkıyla yanan kişinin kendinden geçerek sadece Allah’ı zikrettiği bir ayindir. Semâ, bir zikir şeklidir. Semâ törenlerinde her şeyin bir manası vardır. Bir nefis terbiyesini anlatır. Semazen semaya çıkarken abdestlidir, vakit namazını kılmıştır, dönerken semâ ederken Allah lafzını söyler. Semâ insanın daha doğrusu evrenin tabii hareketidir. Semâ insanın ruhunun coşkusunun dışavurumudur.

Semâ günümüz kitle kültürüne yenik düşmüştür. Görüşüne başvuru katılımlara, günümüzde Semâ’nın uygun olmayan biçimlerde, mekânlarda ve organizasyonlarda icra edilişiyile ilgili düşünceleri de sorulmuştur. Semâ’nın özü bağlamında hoş olmadığını dile getirerek, ekonomik amaçlı olarak bunu yapan çok sayıda Mevlevî grup bulunduğu dikkat çekmektedirler. Semâ için özel mekanlar olması gerektiğine de vurgu yapmaktadırlar. Postnişin’in bu konuyla ilgili olarak değerlendirmesi ise; “Semâ bir zikir olduğuna göre ulu orta uygun olmayan mekânlarda restoranlarda, açılışlarda, düğünlerde böyle bir manevî havanın yakalanması mümkün olmadığı için hoş karşılanmasında da mümkün değildir. Semâ şov olarak gösteri olarak, eğlence metaı olarak yapılmamalıdır” şeklindedir.

Bir başka katılımcı ise, bilhassa düğün, eğlence, toplantı gibi durumlarda bir nevi Müslüman kesimin eğlencesi gibi görüldüğünü, ancak bunun “çok yanlış bir durum” olduğunu ve “çok geniş kültür hazinemize hıyanet” olarak nitelmiştir. Semâ’nın düğün ve ücretli organizasyonlarda olması sadece tüketime yönelik olduğu da bir başka katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Görüşüne başvuru katılımcılardan bir semazen bu hususu, “devletin Semâ konusunda yeterli denetimler yapmamasına” bağlamaktadır. Bir akademisyen ise bu soruna çözüm olarak, “Semâ icrası icazeti veya belgesi olan kişiler tarafından gerçekleştirilmeli” şeklinde önerisini dile getirmektedir.

Mevlevîlik kültürünün temel unsurlarının satın alınabilir objelere dönüştürülmesi ve bundan ticari bir rant elde edilmesi hakkındaki görüşlerine başvuru katılımcılar ise, “olumlu” “olumsuz” ve “ne olumlu ne olumsuz” biçiminde soruyu yanıtlamışlardır. Buna göre:

Olumlu Görüşler:

İyi niyetle düşünülürse, manevi bir sembol olarak bunların evlere, mekânlara taşınması güzel bir tercih olarak düşünülmemekte, Konya'ya gelen ziyaretçilerin bu hediyelik eşyaları alıp başkalarına hediye ederek, Mevleviliğin daha çok tanınmasını sağlaması açısından bir mahsurunun olmadığı ifade edilmektedir. Bu yönüyle şehrin ve kültürün tanıtılması açısından olumlu karşılanmaktadır. Bu yöndeki görüşlerin büyük bölümü ise bu unsurların nitelikli olmasına ve bir kurul tarafından denetimli olarak tüketiciye ulaştırılmasına odaklanmaktadır.

Olumsuz Görüşler:

Postnişin Mevlevilik kültürü unsurlarının ticari amaçlı olarak kullanımına ilişkin yaptığı olumsuz değerlendirmelerini şu ifadelerle özetlemektedir: "Mevleviliğin sadece Semâ'dan ibaretmiş gibi tasavvufî kültürden uzak, turizmin olmazsa olmazı haline getirilmeye çalışılması insanların ticarete yönelmelerine kapı aralamış Hz. Mevlânâ'yı nasıl pazarlayıp nasıl para kazanabiliriz düşüncesine sevk etmiştir. Bunun için de işin maneviyatından uzak kimseler yaptırdıkları seviyesiz ürünleri satarak gelir kapısı haline getirmişlerdir. Üzülerek görüyoruz ki insanlar ellerine aldıkları bibloları Mevlânâ 5 lira, Semazen 2 lira gibi basite indirgeyerek saygısızca da insanlara sunmanın hadsizliğini yapmaktadırlar. Kendi manevî değerlerimize sahip çıkma acizliğini gösterirken halâ Mevlânâ Etlî ekmeğinin, Mevlânâ adı altında ticarî işyerlerinin adını değiştirememiş olmamız bu tür basitliği de getirmektedir."

Hem Olumlu Hem Olumsuz Görüşler:

Mevlânâ hazretlerinin bir sözünün tablo olarak alınıp evlerin duvarına asarak Mevleviliği de-

vamlı göz önünde bulundurulmasında bir beis görmüyorum. Fakat Mevlânâ Hazretlerinin görüntüsü ya da isminin biblo, kolye, iş yeri ya da yapılan işlere hatta yenilen yiyeceğe verilmesi abesle iştigaldir. Hz. Mevlânâ'nın öğretilerinin geniş kitlelere ulaştırılması ve tanıtımı bağlamında denetlenebilir olmak şartıyla olumlu, ancak Mevlânâ'nın kendisinin, isminin ya da Mevlevilik kültürü öğelerinin biblo, kolye, yiyecek, ticari işletme vb. tüketim ürünlerine dönüştürülmesinin uygun olmayacağı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tüm dünyada kabul gören bu eşsiz değerler manzumesinin kıymetini bilmemiz ve bu konuda üzerimize düşen hassasiyeti göstermemiz gerekiyor. Mesleğimiz ve bulunduğumuz sosyal çevre her ne olursa olsun bu değerleri koruma, yüceltme ve gelecek kuşaklara aslına uygun biçimde aktarma konusunda gerekli farkındalığı oluşturmamız. Sosyal hayatımız, ticari faaliyetlerimiz ve bireylerle olan ilişkilerimizde de bu değerleri öğrenme, benimseme ve bu gönül iklimini koruma bilinciyle hareket etmemiz büyük önem taşımaktadır.

750. Vuslat Yıldönümü'nde Mevlânâ'nın evrensel mesajlarının ve toplumlara bıraktığı değeri paha biçilemez mirasının tüm insanlığı aydınlatması dileğiyle.

Kaynaklar:

Tarhan, Ahmet (2007). Modern Çağda Semâ'nın Seyirlik Gösteri Haline Dönüştürülmesi, Mevlâna Araştırmaları Dergisi. 1 (1), s. 177-202.

Tarhan, Ahmet & Gürbüz, Salih (2021). Kültür Endüstrisi Bağlamında Mevlevilik ve Sema, Pınar Güner Koçak (Ed), Kültür Odaklı Halkla İlişkiler ve Reklam, Konya: Literatürk Yayınları, 53-84.

**ACZİMİN
GİRYESİ****Ahmet
Sevgi****SAHTEKÂR VE TAMAHKÂR**

*Sahtekârlar, tamahkârları mıknatıs misâli çeker,
Tamahkâr batar, cezasını evlâd ü iyâli çeker.*

15 Aralık 2023

(Ahmet Sevgi)

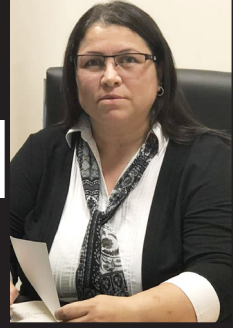
TASAVVUF EDEBİYATININ PİRİ ŞEMS-İ TEBRİZİ

Allah'ın sırrı sensin, kalbine yolculuk et!

Asıl adı Şemseddin (İslam Dininin Güneşi) Muhammed b. Melikdad Tebrizi olan İranlı mutasavvıf Şems-i Tebrizi, 582 (1186) senesinde Tebriz'de doğmuştur. Babası Ali b. Melikdad (Melik Davud), Horasan'ın Bezer şehrinden kumaş ticareti yapmak için Tebriz'e gelip yerleşmiştir. Kendisine Şems-Şemseddin denilmesinin nedeni çocukluğuna dayanır. Öyle ki Şems, küçük yaşlarında manevi ilimlere ilgi duymakla kalmamış hocaları tarafından ona öğretilen her konuyu derinlemesine öğrenmiş, özellikle de dini ilimler konusunda dehasını hocalarına ispatlamış; tasavvuf ile birlikte kimya, mantık, ilahiyat, astronomi, hikemiyat (hikmetli söz-vecize) gibi ilimlerle de meşgul olmuştur. Tasavvufun en derin sırlarına hâkim olan Şems'e bir gün bir ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Keşke bendeki her şeyi alsanız da benim olanı bana verseniz..."

Şems, genç yaşında Tebriz'de bir tekke de şeyh olan Şeyh Ebubekir Selebağ'ın talebesi/müridi olmuştur. Şeyh Ebubekir geçimini sepet örerek sağladığı için kendisine "Selebağ" denilmiştir. Melamet ehli olan Şeyh, müritlerine hırka giydirmemiş, fütüvvet anlayışını benimsemiş ve Şems'in tasavvufi kişiliğinin şekillenmesinde önemli etkisi olmuştur. Bir müddet Şeyh Ebubekir'den ders alan Şems, ününü duyduğu şeyhlerden feyz almak için Bağdat, Halep, Şam, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzurum ve Erzincan'a gitmiş; Evhadüddin-i Kirmani, Seyyid Burhaneddin M. Tirmizi, Muhyiddin İbnü'l- Arabi, Kadilkudatı Şems-i Huyi, Şehab-ı Herive, Esedüddin-i Mütekellim gibi alimlerden dersler almıştır. Fakat içinde hep bir boşluk hissetmiş sürekli bir manevi arayış içinde olmuştur. Bu arayış onu Mevlâna Celaleddin-i Rumi'ye götürmüştür. Mevlâna ile yaklaşık olarak üç buçuk yıl

**Doç. Dr.
ZELİHA
TEKİN**

zaman geçiren, sohbetler eden Şems, Mevlana'nın hayatında yeni ufuklar açmış, onu Hak aşığına dönüştürmüştür. Şems Şam'a döndüğü zaman Mevlâna için büyük bir ızdırıp başlamıştır. Şems'in yokluğu sırasında Mevlana, yas tutanların giydiği hindibari adlı kumaştan yapılmış siyah bir fereci (önü açık hırka) giymiş, başına da bal renginde yün kumaştan yapılmış bir külah geçirmiş, üzerine de şekeraviz adı verilen sarık sarmış ve geçmişten beri dört haneli olan rebabı (Orta Asya'da kullanılan, gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış, uzun saplı bir saz) altı haneli yaptırarak sema meclislerini başlatmıştır.

Mevlana'nın Şems'in varlığına dayanmayanlara, Şems'i kıskananlara cevabı şu olmuştur: "Onun ışığı vurmazdan önce ölü bir nakışım sadece taş duvarlarınızda. O, elindeki yay ile vurmazdan önce tellerime; hep aynı nameyi çalıp söyleyen, kendi sesine yabancı bir kuru rebaptım. Ben onun avucunda bağlar,

bahçeler, deryalar gibi geniş, deryalar kadar berrak sular görürüm. Onun avucunda çıkan ağaçların gölgesinde dinlenirim. Lakin siz bunların hiçbirini göremezsiniz.”

Şems'in Konya'yı terk etmesini sağlayanlar, Mevlana'nın hüzünlü haline ve kendileri ile ilgilenemeyişine dayanamayınca, Mevlana'nın oğlu Sultan Veled'in aracılığıyla Şems'i şehre geri

çağırdılar. Mevlâna ise bir daha şehri terk etmesin diye Şems'i, evlatlığı Kimya Hatun ile evlendirdi. Şems ve Mevlâna beraber yaptıkları sohbetlerle insanlığa evrensel miras bıraktılar. Fakat, 1247 senesinde (Hicri 645) bu sohbetler sona erdi. Şems Tebriz-i 62 yaşında bilginin demindeyken bir rivayete göre Konya'da (Mevlana'nın küçük oğlu Alaaddin tarafından) bir rivayete göre ise Konya'yı terk ettikten kısa bir süre sonra İran'ın Hoy şehrinde öldürüldü ve orada gömüldü. Şems'in ölümünden sonra ona çok bağlı olan Mevlâna, göz yaşlarına boğulmuş ve onun için şu sözü söylemiştir: "Sağırdır kulağı ecelin, işitmez feryatları".

Hoy, Şems-i Tebrizi'nin Makamı

Şems Tebrizi'nin, sohbetlerinden, kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplardan ve Mevlâna ile konuşmalarından kesitler içeren Malakat (Konuşmalar) isimli Mevleviler tarafından da Hırka-i Şems/ Estrar-ı Şemseddin Tebrizi olarak anılan, Sultan Veled ya da Mevlâna tarafından derlendiği söylenen bir kitabı vardır. Kitap, Mevlana'nın bilinmeyen pek çok yönüne ışık tuttuğu gibi, Şems'in keskin zekasını da yansıtan onun döneminin pek çok bilgisine yer verir. Mesnevi ve Malakat arasında

kuvvetli bir bağ vardır. Nitekim Mesnevi'de Malakat'tan alınan pek çok bölüm vardır.

Şems Malakat'ta kendine şöyle der: "Kendime dedim ki, beni yaratan Allah ile doğrudan doğruya konuşmadıkça ve sorduğum sorulara cevap almadıkça benim yemek veya uyku ile ne işim var? Bu aleme körü körüne yemek yiyip, içmek için mi geldim? O'na neden geldiğimi ve nereye gideceğimi sormalıyım, ancak ondan sonra yemek yiyip uyuyabilirim. Ayrıca kurtuluşum ve sonum hakkında da bilgi almalıyım ki burada rahat ve dertsiz bir hayat sürebileyim. Çocukluğumdan beri amacım bu idi ve hep buna yöneldim. Hani bir çocuğun eli yandığı zaman harekete geçer, türlü çareler arar ya, işte Allah da sevgisiyle bana öyle yardım etti."

Mevlâna için Şems, tükenmez ve gizli hazineleri açmaya tayin edilmiş bir gayb habercisidir. Platon, Sokrates'in izinden, Şems de Mevlana'nın izinden gitmiştir. Sonunda Platon sayesinde Sokrates, Mevlana'nın sayesinde ise Şems nam salmıştır...

KAYNAKÇA

- Atik, F. (2020). Şems-i Tebrizi: Şems ve Hayatımızı Değiştirecek 10 Öğretisi, İstanbul: Destek Yayınları
- Devletşah (1990). Tezkire-i Devletşah, MEB
- Kabaklı, A. (1986). Mevlana'nın Sanatı, Selçuk Üniversitesi 2. Milli Mevlana Kongresi Tebliğler Kitabı, s.9-18.
- Tebrizi, Ş. (2006). Malakat, Çev: Mehmet Nuri Gençosman, Ataç Yayınevi.

TÜRKLERDE TASAVVUF

HALE
GÜRBÜZ

Tasavvuf Allah'ın varlığını, birliğini, niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliğiyle, yaratılanla yaratana bir oluşu, aynı kaynaktan gelişini anlayışıyla açıklayan dinsel felsefi bir akımdır. Tasavvuf kelimesinin kökeni Arapçadır. Kelimenin köken anlamı ise teslimiyettir. Tasavvuf Allah'ı tamamen tanıyabilmek, takvaya erişebilmek için günlük hayatta Allah'tan uzaklaştıran tüm meşgalelerden uzak durmak ve kendini tamamen Allah yoluna adanmak; menfi huyların terk edilmesi için de iyiliğe ve güzel ahlaka adanmaktır.

Tasavvufun temel iki kaynağı Kur'an ve sünnettir. Hz. Peygamber'in hayatında tasavvufa vurgu yaptığı pek çok hususu bulmak kolaylıkla mümkündür. Zaten tasavvufun amacı da Resulullah'ın yolundan giderek Allah'a teslim olmaktır.

İslam dininin Arap yarımadasından kuzeye yayılışı sırasında bu coğrafyada çok zengin ve yerleşik kültürlerle karşılaşılması sonucu tasavvuf adı verilen düşünce sistemi oluşmuştur.¹

Türk tasavvuf kültürü ve geleneği, Türklerin İslamiyet'i kabul etmeye başlamalarını takiben, İslam medeniyeti ile daha önceki dönemlerde benimsenen Türk yaşam biçimi ve inanç sistemlerinin bütünleştirilmesi çabaları sonucunda ortaya çıkan bir kültür alanıdır.²

Türklerin İslamiyet'i benimsemesinde "Tasavvuf inancı"nın payı önemlidir. Onların eski inançlarındaki "kam" tipi keramet sahibi, gaipen haber veren, her derde deva olan esrarengiz bir kişiliktir. Bununla tasavvufun "Velî" tipi ve şeyhleri arasında büyük bir benzerlik görüldüğünden sessiz bir kaynaşma olmuştur. Müslüman Türklerin "Ata" ve "Baba"ları hem şamanlara hem de evliyaya benziyordu. Bu kaynaşmanın

bir sonucu da Türklerdeki "Alp" tipinin yeni dinle birlikte "Alp-eren" halini almasıdır.³

Türkler göçebe hayatlarının icabı olarak Müslüman olmadan önce, muhtelif medeniyet zümrelerine sahip oldukları gibi çeşitli itikat sistemlerini de benimsemişlerdir. Türkler, bu dönemlerinde de Gök Tanrı inancına sahip bulunuyordu. Ayrıca olağanüstü halleri ve manevî üstünlüğe sahip mutasavvıf-velî kişilerin kerametlerine de inandıkları, onlara karşı da büyük bir saygı duydukları bilinmekteydi. İşte bu inanç çerçevesinde Türklerin İslam öncesi ve İslami dönem destanları ile diğer kaynak eserler dinî-tasavvufî düşüncenin oluşmasını kısa zamanda sağladı. Tarihi verilerde ise Türklerin, İslamiyet'i VIII. asırdan itibaren boy, kabile ve aşiretler halinde münferiden de olsa kabul etmeye başlamış olduklarını, Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i resmen kabulü ile 920'lerde onun tarafından "İlk Türk İslam Devleti'nin kurulmuş olduğunu görebilmekteyiz. Daha sonraki dönemlerde de Türklerin kitleler halinde Müslüman olmadan, hatta onların bu yeni dinle birlikte merkezden muhite doğru yayılmalarının beraberce tasavvufî düşünce ve inanın da önemli bir rol oynadığı görülmekteydi. Zira Türkler, başlangıçtan bu yana destan kahramanlarını bile ulvî duygularla ve manevî üstünlükleriyle ortaya koyup, onları benimseyip öylece kutsallaştırıyorlardı. Türkler; insanı, üstün bir varlık olarak kabul ettikleri gibi, İslam tasavvufunun getirdiği ulvî insanı da adeta alışılmış bir inanış olarak kabullenip bunu da devam ettiriyorlardı. Çünkü Türkler; ilâhî nurun yeryüzüne

inerek insan bedeninde tecellisini kabullenirken, zaten millî kahramanlarının da böyle bir ilâhî nurdan yaratıldığına inanıyorlardı. Ananeye göre temel dayanaklarını Hz. Ebubekir veya Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Muhammed'e kadar götüren sūfliğin yayılması, tekkelerin devlet adamları tarafından desteklenmesi suretiyle tasavvufî fikirler hem Orta Asya'da hem de daha sonra Anadolu'da hızla yayılmıştır. Çünkü Orta Asya tarafında İslam öncesi mevcut olan 'Ozan, Baksı, Kam-şaman'ların ulviyeti toplum tarafından saygıyla ve hürmetle kabul görüyordu. İşte bu şahsiyetlerin toplum hayatındaki 'ulviliği', Türklerin İslam Dini'ni kabullerinden sonraki dönemlerinde ortaya çıkan; İslam dervişlerinin kendilerine" Allah, yaradılış, sırat, cennet, cehennem, şefaet...vb." söyledikleri kavramları hiç yadırganmıyordu. Hatta bunları İslam öncesi velî şahsiyetlerinden olan, ozan, kam-şaman ve baksılarına benzeterek heyecanla, saygıyla kabullenmişler ve sevmişlerdir. Zira bunlar; Ozan, Baksı, Kam-şamanların; İslami dönemde yetişen bu derviş şairlere Ata, Bab, Hoca gibi hem heybetli hem de cana yakın isimler verdiklerini görüyoruz.⁴

Türk boylarının İslâmîyet'i kabulünde de tasavvuf mensuplarının ve gezgin dervişlerin hizmeti büyüktür. Bunlar yeni dini sert kalıplar içinde değil; geniş ve yumuşak bir ruh ve mana ile öğretmişlerdir. Anadolu'da da aynı durum devam etmiştir. Türkler Orta Asya'dan getirdikleri ve İslâm cilâsı altında pekiştirerek devam ettirdikleri hoşgörü, sevgi ve saygıya dayalı inançları, misafirperverlikleri ve en önemlisi taassuptan uzak dervişane yaşayışları ile dikkati çekmişlerdir.⁵

Türk kavimleri İslâm dininin kendilerinin Allah, ahlâk, fazilet ve nur anlayışlarına yakın büyük bir iman olduğunu kavradılar. Bu sebeple Müslümanlığı kabul eden Türk boyları, benimsedikleri bu dini, Müslüman olmayanlar arasında yaymaya başladılar. Karahanlılar 920 senelerinde hükümdarları Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabulüyle topluca Müslüman olarak, İslami Türk kül-

tür, sanat ve edebiyatının ilk eserlerini verdiler.⁶

Türklerin İslamiyet'e girişleri, tasavvuf hareketinin İslâm'da kurumsallaştığı, tarikatların oluştuğu döneme tekabül etmektedir. İslamiyet'le birlikte tasavvufun da Türkler arasında yaygınlaşması, doğal olarak Semerkant, Buhara, Fergana gibi Türk-İslam çevrelerinde oluşmaya başlamış ve buralarda da tasavvufun temsilcilerinden şeyhlere tesadüf edilmeye başlanmıştır. Ahmed Yesevî'yle birlikte tasavvuf hareketi Türkler arasında genel bir hal aldı.⁷

Türkler arasında İslâmîyet'in yayılmasında bilhassa Ahmed Yesevî ve onun dervişlerinin rolü büyük oldu. Ahmed Yesevî daha ziyade bozkır Türkleri arasında faaliyette bulunduğu için, Yesevîlik bu insanların kültür seviyelerine göre şekil kazanmıştır.⁸

Ahmed Yesevî temel kaynakları olan Kur'an ve hadisten öğrendiği İslâm'ı tasavvuf anlayışı içinde tanıtmıştır. Bu yeni bir şey değildir. Ama Ahmed Yesevî'nin üslûbu ve tarzı kendine özgü olmuştur denebilir. Meselâ İslâm tarikatlarının birçoğunda çeşitli ölçülerde mûsikiden istifade edilmişti. Yesevî tarikatı da Allah'a varma yolunda duyanların bu heyecanını, sazlarla birlikte söylenen şiirlerle, mûsikî ile hatta dinî rakslarla ifade yolunu açtı. Bu durum öteden beri duygu ve düşüncelerini aynı güzel sanatlarla ifadeye alışmış bir milletin ruhunda İslam imanına büyük yakınlık hasıl etti. Aynı tarikat, genellikle dini yeni kabul edenlerde görülen taassuba yönelişleri de geniş ölçüde önledi ve yumuşattı. Böylelikle Yesevîlik, esasta Sünnî bir tarikat olsa bile, eski şaman dini adet, inanış ve kalınlarını kısmen içinde barındırdı. Ayrıca kadınla erkeğin gündelik hayatta geleceğini devam ettirdi.⁹

Onun millî tarz, şekil ve sofiyane hikmetlerinin ortaya koyduğu, millî ve manevî muhtevalı manzumeleri, daha sonra Anadolu'da bir Yunus tarzının doğmasında ve dolayısıyla Anadolu Türk sufilerinin ilahilerinde esas mayayı teşkil edecektir. Türk tarihinde "Horasan erenleri" adıyla bilinen ilk

erenler, şüphesiz, Ahmed Yesevî'nin kaynağından beslenmişlerdir.¹⁰

Yunus Emre devri Haçlı seferleri, Moğol baskınları, Babâî isyanları ve yerleşme sıkıntıları dolayısıyla huzursuzluklarla dolu bir ortamdır. Bu olumsuz şartlarda Yunus Emre devrinin tasavvuf inanış ve düşüncesini sade bir dille ve samimiyetle ifade ettiği için tasavvuf esaslarını, ümidi, sevgiyi ve hoşgörüyü geniş halk kitleleri arasında başarıyla yaymıştır.

Mevlânâ Celâleddin ise coşkun ruhu, sohbetleri ve şiirleriyle Selçuklu Konya'sında her sınıf insan üzerinde olgunlaştırıcı ve teselli verici bir rol oynamıştır. Moğol istilasının yığınlığı ve çeşitli sosyal sıkıntılar içinde bulunan Anadolu insanına daima ümit ve iman aşılamıştır. Mevlevi tekkeleri ise buldukları yerlerde birer kültür ve irfan yuvası olmuşlardır.¹¹

Sayılan şahısların ve benzerlerinin en önemli hizmetleri, mevcut insan malzemesini eğitip olgunlaştırmak olduğu kadar, onların ruh sağlıklarını güçlü kılmak olmuştur. Bu sayededir ki, yıkılan Anadolu Selçuklularından sonra, kurulmakta olan Osmanlı Devleti'ne inanmış, idealist ve dinamik fertler devredilmiştir. Böylece Osmanlı güçlü temeller üzerinde yükselmiştir.¹²

KAYNAKLAR:

1. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/118316>
2. Sûfî Araştırmaları, Sayı12, Türk Tasavvuf Kültürü ve Devir Nazariyesi Bağlamında Neşet Ertaş, Ahmet Keskin
3. <https://www.altayli.net/musluman-turklerde-tasavvuf.html>
4. <https://turkdiliveedebiyati1983blog.wordpress.com/2017/04/18/dini-tasavvufi-turk-edebiyatinin-olusumu-gelisimi-ve-orta-asyadaki-temsalcileri/>
5. <https://www.altayli.net/musluman-turklerde-tasavvuf.html>
6. <https://www.altayli.net/musluman-turklerde-tasavvuf.html>
7. <http://ekultursanat.com/inceleme/eser-2188-Turklerde-Tasavvufun-Olusumu-ve-Gelisimi>
8. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 18-19, Ankara 1984
9. <https://www.altayli.net/musluman-turklerde-tasavvuf.html>
10. <http://ekultursanat.com/inceleme/eser-2188-Turklerde-Tasavvufun-Olusumu-ve-Gelisimi>
11. altayli.net/müslüman-türklerde-tasavvuf.html
12. https://isamveri.org/pdfrg/D01266/2016_91/2016_91_DEMIR-CIM.pdf

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

**PROF. DR
AHMET
SEVGİ**

DÜNYADAN NASİBİN

"Denizi bardağa boşaltsan nasibin bir bardak sudur,
Dünya kadar malın olsa sana düşecek olan budur."

خار در پاشد چنين دشوار ياب
خار در دل چون بود داده جواب

**Kişinin ayağındaki diken yarası bir ke-
der verirse, diken gönülde olunca hiç
karar kalmaz.** (Hz. Mevlânâ)

GÖNÜL ACISI

"Diken ayağa batsa elbette acı verir
Gönle batarsa eğer vücut mum gibi eri-
r."

ای برادر تو همان اندیشه
مابقی تو استخوان و ریشه

**Ey kardeş, sen düşünceden ibaretsin.
Ondan başka sende olan kemiktir, kıl-
dır.** (Hz. Mevlânâ)

İNSAN VE DÜŞÜNCE

"İnsan; maddeten etiyle kemiği kadardır,
Mânen ise 'düşünce'si nispetinde var-
dır."

سالها تو سنك بودی دل خراش
آزمون كن يك زمانى خاك باش

**Yıllarca gönüller tırmalayan, kalplere
elem veren taş oldun; bir tecrübe et, bir
zaman da toprak ol.** (Hz. Mevlânâ)

TAŞ OLMA TOPRAK OL

"Yıllar yılı taş olup baş yardın, gönül kır-
dın,
Biraz da toprak ol ki yeşersin yerin yur-
dun."

Birkaç yıl önceydi, sahafta Basri Gocul'un (ö. 1976) "Özlü Sözler" adlı bir kitabı dikkatimi çekti, aldım. Cep kitapları ebadında 16 sayfalık bu eserde, Şeyh Sâdî (ö.1292), Ömer Hayyam (ö. 1123), Mevlânâ (ö.1273) gibi Türk edebiyatını doğrudan etkileyen bazı şairlerin de özlü sözleri beyitler halinde nazma çekilmişti: "Aslanla pençeleşen ferdi saymam asla mert,

İndimde mert sayılır hiddetini yenen fert." (Şeyh Sâdî)

**

"Küpündeki şarabı ne satarsın, be deli?
Hangi şeyi almana yarayacak bedeli?
(Ömer Hayyam)

**

"Tefekkür sahipleri bedence zayıflarlar,
Mum ne denli erirse alevi o kat parlar."
(Hz. Mevlânâ)

Bu beyitleri okuduğumda "Keşke nazma çekilen bu vecizelerin aslı da verilseydi" diye düşünmüştüm. Öyle ya, Basri Gocul, söz konusu şairlerin sözlerini ne ölçüde beyitlere yansıtabilmişti? Sözlerin aslını görmeden bu konuda bir şey söylemek elbette mümkün değil.

O zamanlar Mevlânâ ve Sâdî'nin hikmetli beyitlerini; Farsçasını, tercümesini ve beyitlerin gölgesini taşmamak şartıyla -Basri Gocul'un yaptığı gibi- bir beyitle Türkçe yorumlamak geçmişti içimden. Daha sonra bu fikrimi kuvveden fiile geçirerek "Şehrin Hâfızası" dergisinde, "Mesnevî'nin Gölgesinde" serlevhası altında beyitler yazdım. Bugün sizlere onlardan seçmeler sunmak istiyorum. Beyitler belli bir yekûna ulaştınca da kitap haline getirmeyi düşünüyorum.

کر بریزی بحر را در کوزه
چند کنجد قسمت يك روزه

Denizi bir kâseye dökerek olsan ne kadar sığar? Ancak bir günlük rızık miktarı... (Hz. Mevlânâ)

تو که یوسف نیستی یعقوب باش
همچو اودر کریه و آشوب باش

Yusuf değilsen bari Yakup ol; onun gibi matlubuna erişmek için ağla. (Hz. Mevlânâ)

YUSUF VE YAKUP

“Sen Yusuf olamazsın çünkü Yusuf güzeller şâhı,
Bari Yakup ol da ağla, belki bulursun o mâhı.”

مرد کم کوینده را فکریست زفت
قشر کفتن چون فزون شد مغز رفت

Az söyleyen adamda derin bir düşünce vardır. Söyleme kabuğu arttı mı, iç yok olur. (Hz. Mevlânâ)

AZ KONUŞMAK

Az konuşan insan bilin ki fikren doludur, Çok düşünüp az söylemek arifler yoludur.

پس بنالی که نخواهم ملکہا
ملك آن سجده مسلم کن مرا

Ben mal-mülk, saltanat istemem. Bana o secde devletini ihсан et yeter, diye ağlayıp sızlanmaya başlarsın. (Hz. Mevlânâ)

SECDE

“Ne saltanat isterim ne mal-mülk, bunlar bir gün biter,
Allah’ım, secde etme devleti ver sen bana, yeter.”

خود کدامین خوش که آن ناخوش نشد
یا کدامین سقف کان مفرش نشد

Hangi güzel vardır ki sonunda çirkinleşmesin? Hangi tavan vardır ki nihayet yıkılıp yere serilmesin? (Hz. Mevlânâ)

YUSUF VE SÜLEYMEN

“İnsan; al yanağım solmasın, köşküm yıkılmasın ister,
Yusuf’un güzelliği, Süleyman’ın tahtı nerde göster.”

زان حدیث تلخ میکویم ترا
تاز تلخیا فروشویم ترا

Seni acılıklardan yıkayıp arıtmak için acı söylüyorum. (Hz. Mevlânâ)

ACI SÖZ

“Sözüme bakıp da deme: Niçin acı söylersin?”

Hatanı yüzüne söylemeyen dostu neylesin.”

کلشنی کز کل دمد کردد تباہ
کلشنی کز دل دمد وافر حتاه

Toprakta biten güller, mahvolur gider. Gönülde biten güller daimidir ve ne hoştur. (Hz. Mevlânâ)

GÖNÜLDE BİTEN GÜL

“Toprakta biten gülün ömrü az olur, hem de dikenini var,
Gerçek gül gönülde biter ki ne ekeni ne dikenini var.”

مر بشر را پنجه و ناخن مباد
که نه دین اندیشد آنکه نه سداد

İnsanın eli, tırnağı olmamalı. Eli, tırnağı oldu mu ne din düşünür, ne doğruluk. (Hz. Mevlânâ)

DİN VE REFAH

“İnsanoğlunun biti kanlandı mı dinden uzaklaşır,
Bilmez ki kanatlanın kanıncanın zevali yaklaşıyor.”

مؤمن آن باشد که اندر جزروم
کافر از ایمان او حسرت خورد

Mümin ona derler ki her hususta kâfir bile onun imanına haset etsin, özensin. (Hz. Mevlânâ)

GERÇEK MÜMİN

“Öyle bir imana sahip ol ki kâfir bile haset et-sin,
İnancın öyle mahsul versin ki mümin-kâfir hasat etsin.”

سرزشکر دین ازان بر تافتی
کز پدر میراث ارزان یافتی

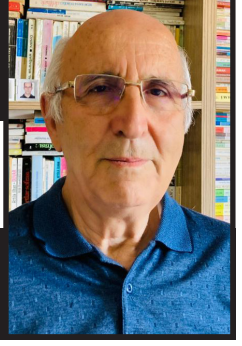
Dini babadan bedava bir miras olarak buldun da onun için başını şükretmeden çevirdin. (Hz. Mevlânâ)

DİN MÜLKÜ

“Din mülkü bize hep anadan, babadan miras kaldı,

Bu yüzden, yok pahasına kimi sattı, kimi aldı.”
Kıtmir (Ashâb-ı Kehf’in köpeği) kıtmir iken kâmil insanların hizmetine girdiği için adını ebedileştirmiştir ya, o hesap biz de -gördüğümüz o birkaç beyitten hareketle-Mevlânâ’nın, Sâdî’nin hikmetli beyitlerini nazma çekebilirsek inşallah adımız onlarla birlikte anılacaktır. Bu vesile ile Hz. Mevlânâ’yı, vefatının 750. yıldönümünde rahmetle anıyoruz.

MEVLEVİ SITKI DEDE VE BİR HATIRA

**MUSTAFA
ÖZCAN**

Kabri Üçler Mezarlığı'nda bulunan Mevlevi Sıtkı Dede, 1824 -1933 tarihleri arasında yaşamıştır. Aslen Filibelidir. Medrese eğitimi görmüştür. Kaynaklarda Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği yazılıdır. Hatta bazı kaynaklar bu dillerin yanına başkaları dilleri de eklemektedir. Eşi Hediye Hanım'dır. Sıtkı Dede'nin çocuğu yoktur.

Mevlâna Dergâhındaki yaşayışı, görevleri, Sultan Selim Camii'ndeki hatipliği, hattat, hakkak ve Mesnevi-han oluşu üzerinde ayrıca bilgiler verilebilir. Ancak bizim konumuz bu değildir. Bilinen kaynaklarda olmayan bir hatirasını nakletmektir: Buna vesile olan olayı anlatalım.

Ali Suavi'ye Dair

Tanzimat dönemi yazarlarından Ali Suavi (8 Aralık 1839 İstanbul- 20 Mayıs 1878 İstanbul) pek çok fikir adamının dikkatini çekmiştir. Kimisi (Falih Rıfık Atay) onun için Baş veren İnkılapçı demiştir. Kimisi de (Mithat Cemal Kuntay) onu, Sarıklı İhtilalci diye nitelendirmiştir. Hayatı, fikirleri ile büyük tartışmalara yol açan Türk inkılapçısı Ali Suavi'nin ölümünün 65. Yıldönümü münasebetiyle 20 Mayıs 1942 Çarşamba günü saat 18: 00'de Üsküdar Halkevi'nde büyük bir ihtifal programı hazırlanmıştır. Bu törende merhumun hatrası anılacak, "kıymet ve himmetleri"ni belirten bir konferans verilecektir. Aynı zamanda Ankara radyosunda da maarif müsteşarı İhsan Ali, Suavi Efendi'nin hayatını anlatacaktır.

Üsküdar Halkevi'nin töreninde önce Ali Suavi'nin şahsiyeti tebarüz ettirilir. Buna göre Ali Suavi, medreseden yetişmiş, uyanık zekâsıyla, ateşli mizacı ile yaşadığı dönemin en aydın insanlarından biridir. Ülkenin muhtelif memleketlerinde rüştiye öğretmeni olarak hizmet etmiş, 1893'te çıkan Basiret adlı gazetede siyasi ve felsefi makaleler yazmıştır. Bir müddet sonra da Paris'e kaçmış, orada bir gazete ile çeşitli kitaplar yayımlamıştır.

Ali Suavi, bütün bu yazılarında, milliyet fikrini ilk anlayan ve Türkçülüğü ilkönce ileri sürenlerden biridir. İstanbul'a döndükten bir müddet sonra Galatasaray Sultanisi Müdürlüğüne

atanmıştır. Kendisi Abdülhamid'i tahttan indirip V. Murad'ı tahta geçirmek isteyenlerden idi. Bunun için uğraşırken Çırağan Sarayına hücum edenler arasında öldürülmüştür. Ali Suavi belli başlı Şark ve Garp dillerini bilirdi. Üsküdar Halkevi Reisi Av. Reşat Kaynar da Ali Suavi hakkında bir konferans vermiş; konuşmasında Ali Suavi'nin inkılapçı yönünü vurgulamıştır.

Ali Suavi'yi anma töreni vesilesiyle düşüncelerini açıklayan ünlü gazeteci R. Cevad Ulunay'a göre Ali Suavi Türk ihtilal tarihinin sayılı fırtınalarındandır. Memleket, bu büyük ihtilalciye karşı olan kadirşinashk borcunu altmış beş senelik bir geciktirme ile ancak bugün ödeyebilmiştir. Ali Suavi'nin hatrası, bir taraftan devirmek istediği rejimin propagandasıyla, diğer taraftan beraber çalıştığı arkadaşlarının haksız hücumlarıyla çok hırpalanmıştır. Onun hürmet edilmeye lâyık şahsiyetine karşı söylenmedik söz bırakmamışlardır. Hatta bunda en ileri gidenler "mücadele arkadaşları" olan Namık Kemal'le Ziya Paşadır.

Hükümet memuriyetinde can vermiş birisi değildir Ali Suavi Efendi. Hiçbir kuvvet önünde eğilmemiştir. Kastamonu'dan; tâ Fransa'ya kaçtığı zaman, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın gönderdiği yol parasına bile tenezzül etmemiştir.

Öte yandan Çırağan sarayını bastığı zaman yaptığı hareketin nerelere kadar gideceğini düşünmüş ve yenilgisini firar ile değil kan ile ödemiştir. Ali Suavi, Paris'te Ulum adıyla bir gazete çıkarmış ve bu gazetenin masrafını kendisi üstlenmiştir. Dürüstlüğü o derecedir ki 1870 Harbi'nde Paris'in kuşatılmasından önce birçokları gibi o da şehri terk etmeğe mecbur olmuş ve gazetesini sığındığı şehirde çıkararak yine abonelerine göndermekte gecikmemiştir.

Sıtkı Dede'nin Hatırası

Yine Refii Cevad Ulunay'a göre Ali Suavi dik-

kate değer bir simadır. Yıkılmak istediği rejim gerek Çırağan vakasına gerek onun şahsına dokunan konuları şiddetle afroz ettiği için yazarın nesli; vakanın mahiyetini ve Ali Suavi'nin, döneminin hususiyetini bir türlü tanıyamamıştır. Ulunay'ın işte bu merakını, I. Dünya Harbi'nin son yıllarında Konya'da bulunduğu sırada Mevlevi dergâhında Mesnevi-hanlık eden rahmetli Sıtkı Dede gidermiştir. Sıtkı Dede, Çırağan vakasında Ali Suavi'nin yanında bulunmuş, vakadan sonra da kaçmağa muvaffak olarak yayan kendini Konya'ya atmış ve Mevlâna'nın dergâhına "Çilekeş Derviş" olarak sokulmuştur. Sıtkı Dede ondan bahsederken Refii Cevad Ulunay'a şunları söylemiştir:

"Çırağan vakasını anlatanlar merhumun meselesinin ne olduğunu bilmeyen birçok baldırı çıplakları başına toplayarak inkılâp yapmak istediğini söylerler. O zaman işin doğrusunu söylemek kimsenin işine gelmezdi. Hatta ben de bu vakada bulunduğumu meşrutiyetin ilânına kadar herkesten sakladım. Merhum önünü ardını hesaplamadan bir işe girişecek adam değildi. Çırağan baskınına bile bile yaptık. Hepimiz rejimin değişeceğini ve bu hareketimizle memleketin terakkiye doğru gideceğine inanıyorduk. Ali Suavi ateşten bir

adam idi. Onunla bir kere temas edince hepimiz tutuşmuş gibi olmuştuk. Onun hakkında söylenenler düşmanları tarafından atılmış boş lakırdılardır. Hiç birisinde onun cesaretini gösterecek yürek yoktu.

Sıtkı Dede, bu sözlerine misal olarak şu hikâyeyi anlatmıştı:

"Adamın biri rüyasında şeytanı görmüş. Karşısında bu boylu, poslu yakışıklı adamın şeytan olacağına inanmamış!

-Sen kimsin?

-Ben Şeytanım. . .

-Yanlışlık olacak. Ben senin resimlerini gördüm. Rengin siyah, yüzün korkunç, başında boynuz, arkanda kuyruk olması lazım. Hâlbuki sen büsbütün başka türlüydın.

Şeytan gülmüş:

-Benim, demiş. Hakiki şeklim budur. Fakat ne yapayım? Resmimi çizen fırça düşmanın elinde. . . İstedikleri gibi yapıyorlar!"

Sonuç olarak diyebiliriz ki gençliğinde Ali Suavi'yi tanımış bir insan olan Sıtkı Dede, onun fikirlerindeki yeniliği herkesten önce sezmiş birisidir. Bu, çok önemli bir tespittir. Ayrıca Refii Cevad Ulunay'ın naklettiği bu anısı da bu değerli şahsiyet yani Sıtkı Dede hakkında araştırma yapacakların dikkate almaları gereken bir husus olmalıdır.

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

وقت صحت جمله یارند و حریف
وقت درد و غم بجزحق کوالیف

*İyilik, hoşluk zamanında hepsi dosttur,
eştir. Fakat dert ve gam zamanı
Allah'tan başka kim sana dost?*

(Hz. Mevlânâ)

İKBÂL VE İDBÂR

*İkbâl zamanında insanın dostu çok olur,
İdbâra düşmeye gör, hepsi birden yok olur.
15 Aralık 2023 (Ahmet Sevgi)*

